

HİNDAL MİRZA

(هندال میرزا)

(ö. 958/1551)

Bâbürlü şehzadesi.

1519'da Kâbil'de doğdu. Asıl adı Ebû Nâsir Muhammed'dir. Hindal lakabını, babası Bâbü'r'ün Hindistan seferi sırasında doğmuş olması sebebiyle almıştır. Bâbü'r'ün hayatta kalan oğullarının en küçüğüdür. Annesi Orta Asya sülferlerinden Ahmed-i Câmî'nin soyundan Dildâr Begüm'dür.

Ağabeyi Hümâyün'un annesi ve Bâbü'r'ün ilk hanımı olan Mâhım Begüm'ün gözetiminde yetişti. 1530'da Bâbü'r'ün ölümü sırasında Bedaşan'da Özbekler'e karşı savaşan orduda bulunuyordu. Babasının ölümü ve Hümâyün'un tahta geçmesi üzerine Kâbil'e dönerek yeni hükümdara bağlılık arzetti; daha sonra kendisine câgîr olarak verilen Elver'e gitti. 1533'te henüz on dört yaşında iken, Gucerât Sultanı Bahadır Şah Gucerâtî ile iş birliği yaparak Hümâyün'a karşı ayaklanan Tatar Han'ın üzerine gönderildi.

Hindal, Hümâyün'un o sırada Bengal'e hâkim olan ve Doğu Hindistan'daki hâkimiyet sahasını genişletmeye çalışan Şîr Şah üzerine yürümesini (Safer 944/ Temmuz 1537) fırsat bilerek Agra'da isyan etti ve Gucerât Sultanı Bahadır Şah ile iş birliği yaptı. Sarayda bir padişah gibi hüküm sürmeye, adına hutbe okutup ferman çıkarmaya başladı. Bunun üzerine Hümâyün, Gavriyye tarikatının kurucusu Gvalyori Muhammed Gavs'ın ağabeyi Şeyh Behlûl'ü isyandan vazgeçirmek için onun yanına gönderdi. Ancak Şeyh Behlûl hiyanele suçlanarak Hindal'ın emriyle öldürüldü. Bundan çok müteessir olan Hümâyün kardeşinin üzerine yürümek istediysede o esnada Sûrîler'den Şîr Şah tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğundan anlaşma yolunu tercih etti. Fakat Hindal, Çavsa savaşında da Şîr Şah Sûr önünde zor duruma düşen Hümâyün'u yalnız bıraktı ve diğer âsi kardeşi Kâmrân ile birleşti (946/1539).

Kunduz savaşında (953/1546) gösterdiği cesaretle dolayısıyla Hindal'a Bedaşan arazisi verildi. Hindal daha sonra Doğu Afganistan'daki Cûy-i Şâhî civarında yaptığı bir keşif hareketi sırasında Kâmrân'ın adamlarının âni saldırısı sonucu öldürüldü (21 Zilkade 958 / 20 Kasım 1551)

ve geçici olarak oraya gömüldü; ardından naaşı Kâbil'e götürülerek babası Bâbü'r'ün türbesinin yanına defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü'r, *Bâbur-nâma* (trc. A. S. Beveridge), London 1922, I, 385, ayrıca bk. İndeks; Gülbeden Begüm, *The History of Humâyün: Humâyün-nâma* (trc. A. S. Beveridge), London 1902, bk. İndeks; a.e. (trc. Abdürreb Yelgar), Ankara 1987, bk. İndeks; Ebû'l-Fazl el-Allâmî, *The Akbar-nâma* (trc. H. Beveridge), Calcutta 1948, bk. İndeks; a.mlf., *Â'in-i Akbarî* (trc. Blochmann), I, 321, 448, 532; Bedâünî, *Muntakhabu-t-Ta'vârikh* (trc. G. S. A. Ranking), Delhi 1986, I, bk. İndeks; Mutemed Han, *İkbâl-nâme-i Cihângîrî*, Kalküta 1865, s. 251; Cevher Âftâbecî, *Tezkire-tü'l-vâkıfât* (trc. S. Muînü'l-hak), Karaçi 1955, bk. İndeks; Abbas Han Servânî, *Târîh-i Şîr Şâhî* (nşr. S. M. İmâmüddin), Dakka 1964; Haydar Mirza Duglat, *Târîkh-i Rashidî* (trc. N. Elias - E. D. Ross), London 1898; Bâyezîd Beyât, *Tezkire-i Hümâyün ve Ekber*, Kalküta 1941, bk. İndeks; W. Erskine, *A History of India Under Baber and Humayun*, London 1854, bk. İndeks; Richard Burn, "Humayun", *Cambridge History of India*, Cambridge 1937, IV, 23, 27, 28, 30-38, 40-42; Ahmed Yâdgâr, *Târîh-i Selâftin-i Afâğîne*, Kalküta 1939; Bayur, *Hindistan Tarihî*, II, 45-50; Ishvari Prasad, *The Life and Times of Humayun*, Calcutta 1956, bk. İndeks; M. Beveridge, "Hindal Mirza", *IA*, V/1, s. 510; A. S. Bazmee Ansari, "Mirza Hindal", *EP* (İng.), III, 455-456; S. Digby, "Humâyün", a.e., III, 576.

A. S. BAZMEE ANSARI

HİNDİ

(الهندي)

Ebû Abdillâh Safiyyüddin Muhammed
b. Abdirrahîm (Abdirrahmân)
b. Muhammed el-Hindî el-Urmevî
(ö. 715/1315)

Eş'arî kelâmcısı ve Şâfiî fakihî.

Rebîülâhîr 644'te (Ağustos 1246) Delhi civarında doğdu. İlk öğrenimini dedesinin yanında tamamladı ve ondan fıkıh dersleri aldı. 667 (1269) yılında Yemen'e gitti ve el-Melikü'l-Muzaffer Yûsuf b. Ömer er-Resûlî'den yakın ilgi gördü. Bir müddet burada kaldıktan sonra Mekke'ye geçip hac farızasını ifa etti. Üç ay süre ile kaldığı Mekke'de İbn Seb'in'in sohbetlerine katıldı. 671'de (1272-73) Mekke'den Mısır'a geçen Hindî, dört yıl çeşitli ilim meclislerine iştirak ettikten sonra oradan ayrılıp Antakya üzerinden Anadolu'ya gitti. On bir yıl Konya'da, beş yıl Sivas'ta ve bir yıl Kayseri'de kaldı. Özellikle Konya'da uzun süre Sirâceddin el-Urmevî'den aklî ilimleri tahsil etti. Ardından Şam'a geçerek oraya yerleşti. Bir sü-

re İbnü'l-Buhârî diye tanınan Ebû'l-Hasan Fahreddin Ali b. Ahmed'in derslerine devam ettikten sonra kendisi ders vermeye başladı. Bu arada reisülulemâ seçildi; fetva vermeye, usul, fıkıh ve kelâm okutmaya yetkili kılındı. Cevvâniyye, Devlaiyye, Ruvâhiyye, Atabekiyye ve Zâhiriyye medreselerinde kelâm ve usûl-i fıkıh dersleri okuttu. İbnü'z-Zemelkânî, Ebû'l-Abbas Necmeddin İbn Sasrâ et-Tağlibî, İbnü'l-Vekîl ve Zehebî onun yetiştirdiği talebelerden bazılarıdır. Ayrıca Zehebî ondan hadis rivayet etmiştir.

Dârüssâde'de Emîr Tinkuz ve Şam nâibi Cemâleddin el-Efrem'in huzurunda Hindî ile Takıyyüddin İbn Teymiyye, İbnü'z-Zemelkânî ve Necmeddin İbn Sasrâ arasında birçok münazara cereyan etmiştir. Bu münazaralar sonunda İbn Teymiyye Tinkuz'un emriyle hapse atıldı; başta Allah'a cihet nisbeti olmak üzere bazı görüşlerinin zararlı olduğu ilân edildi ve taraftarları görevlerinden azledildi. İbn Kesîr ve Şevkânî'ye göre ise bu tartışmalarda İbn Teymiyye belirgin bir üstünlük sağlamıştır (*el-Bidâye*, XIV, 74; *el-Bedrû't-tâli'*, II, 187). Hindî'ye karşı olanlar onun Kur'an hakkındaki bilgisinin zayıf olduğunu, bir defasında A'râf sûresinin ilk âyetini "elif lâm mîm sâd" değil "el-massu" (المسى) şeklinde okuduğunu, Kur'an'ın sadece dörtte birini ezbere bildiğini ileri sürmektedirler (İbn Hacer, IV, 15; Şevkânî, II, 188). Söz konusu tartışmalara Abdullah b. Aybek ed-Devâdârî yer vermektedir (*ed-Dürü'l-fâhîr*, s. 133-135). Ömrünün son dönemlerinde sadece Zâhiriyye Medresesi'nde ders veren Hindî, ölümünden önce eserlerinin hepsini Dârü'l-hadîsi'l-Eşrefiyye'ye vakfetti. 29 Safer 715 (4 Haziran 1315) tarihinde Dimaşk'ta vefat eden Hindî'nin kabri Süfiye Mezarlığı'ndadır.

Kaynaklar, Safiyyüddin el-Hindî'nin Eş'ariyye mezhebini iyi bilen ve görüşlerini diğer mezhepler karşısında başarıyla savunan bir kelâmcı olduğunu belirtir. İsnevî onun fakih, usulcü ve kelâmcı olduğunu, aynı zamanda zâhidliğiyle tanındığını kaydeder (*Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 534). Öğrencilerinden İbnü'z-Zemelkânî Zâhiriyye'de, Necmeddin İbn Sasrâ da Atabekiyye'de onun usulünü devam ettirmişlerdir. Kelâm ve usûl-i fıkıh sahalarında döneminde ün yapmış bir âlim olmasına rağmen eser yazmada ve hitabette zayıf olduğu nakledilir; hitabetindeki bozukluğun ise ana dili olan Hintçe'

den kaynaklandığı söylenir. Zehebî, Hindî'nin bazı Selefi görüşlere sempati duyduğunu ve gündüzlerini ilimle, gecelerini zikirle geçirdiğini belirtir. Hindî, tasavvuf-la da ilgilenmiştir.

Eserleri. 1. *Zübdetü'l-keîâm li-'işmeti'l-enâm* (TSMK, III. Ahmed, nr. 1873). 2. *el-Fâ'ik fî uşûli'd-dîn* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1217; Brockelmann, *GAL*, II, 141; *Suppl.*, II, 143). Muhammed b. Suûd Üniversitesi'nde Ali b. Abdülazîz el-Umeyrîni eseri doktora çalışması olarak neşre hazırlamıştır (1991). 3. *er-Risâletü's-seyyiyye fî'l-uşûli'd-dîniyye* (*er-Risâletü's-seniyye*, *er-Risâletü's-sîniyye*, *er-Risâletü'n-nefsiyye*, *er-Risâletü't-tisîniyye*, *er-Risâletü's-seb'iyye*) (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 143). Kâtib Çelebi bu risâlenin usûli-fıkha dair olduğunu kaydetmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 873). 4. *Nihâyetü'l-vüşûl ilâ 'ilmi'l-uşûl*. Usûli-fıkha dair hacimli bir eser olup sahasında önemli bir kaynaktır. 697 (1298) yılında istinsah edilen iki ciltlik bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (III. Ahmed, nr. 1240), 709 (1309) tarihli eksik bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Cârullah Efendi, nr. 566) bulunmaktadır. On iki bölümden meydana gelen eserini Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshası haber, kıyas, istidlâl ve ictihad konularını içeren 9-12. bölümleri ihtiva etmektedir (ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 141).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'd-Devdârî, *ed-Dürrü'l-fâhîr fî sîreti'l-Meliki'n-Nâsır*, Kahire 1960, s. 133-135; Zehebî, *el-İber*, IV, 40; a.mlf., *Mu'cemü's-şüuyûh* (nşr. M. el-Habîb el-Hîle), Tâif 1408/1988, II, 216; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, IX, 107; Safedî, *el-Vâfi*, III, 239; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 272; Sübkî, *Tabakât*, IX, 162-163; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 534; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 74; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, IV, 14-15; Süyûtî, *Hüsnü'l-muâdara*, I, 544; Nuaymî, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 130-132; İbn Tolun, *el-Kalâ'i'dü'l-cevheriyye fî târihi's-Sâlihiyye* (nşr. M. Ahmed Dehmân), Dimaşk 1401/1980, I, 167-168; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 360-361; *Keşfü'z-zunûn*, I, 873; II, 953, 1217, 1991; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 37; Şevkânî, *el-Bedrü'l-tâli'*, II, 187-188; Siddîk Hasan Han, *et-Tâcü'l-mükellel*, Beyrut 1404/1983, s. 439; a.mlf., *Ebcedü'l-ülûm* (nşr. Abdülcebbar Zekâr), Dimaşk 1978, III, 120-121; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, II, 135-138; Brockelmann, *GAL*, II, 141; *Suppl.*, II, 143; *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 143; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elîfin*, X, 160-161; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 341; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-Arabiyye*, II, 304, 356.

İLYAS ÇELEBİ

HİNDİLER TEKKESİ

İstanbul'da
Aksaray ve Üsküdar'da
Hindistan'dan gelen
seyyah ve dervişlerin
barındırılması için kurulan iki tekke.

Aksaray-Horhor Hindiler Tekkesi. Fâtih ilçesinde, Aksaray semtinin Horhor olarak anılan kesiminde semte adını veren Horhor çeşmelerinin yanında yer almaktaydı. Bulunduğu semtten dolayı Horhor Tekkesi olarak da anılan tekke Nakşibendiyye'nin İstanbul'daki en eski faaliyet merkezlerindedir. *Hadîkatü'l-cevâmî*'de, Hâce İshak Buhârî-i Hindî'nin arzusu ile Fâtih Sultan Mehmed tarafından kurulduğu, giderlerinin padişahın vakfından ödendiği, yönetiminin tekke şeyhlerine bağlandığı kayıtlıdır. Aynı kaynaktaki, Fâtih'in silâhdarı Mehmed Ağa'nın burada hücrenişin olarak yaşadığı, vefatında tekkenin hazîresine gömüldüğü, ayrıca XVIII. yüzyılın ilk yarısında Şeyh Türâbî-i Hindî'nin meşihatı sırasında, Üsküdar'daki Hindiler Tekkesi'nin bânisi ve ilk postnişini olan Şeyh Seyyid Feyzullah Efendi el-Hindî'nin (ö. 1161/1748) talebi üzerine Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa tarafından gümrükten bir miktar günlük gelir sağlandığı belirtilmektedir. Öte yandan, Küçük Abdal tarafından 888 (1483) yılında kaleme alınan ve Otman Baba'nın menâkıbını içeren *Vilâyetnâme-i Şâh*'ta Otman Baba'nın İstanbul'dan geçerken Hindiler Tekkesi'ni ziyaret ettiği yolundaki rivayet dikkat çekicidir. Otman Baba gibi ileri gelen bir Kalenderî şeyhinin Hindiler Tekkesi'ni ziyaret etmesi, bu dönemde Nakşibendiyye'ye mensup seyyah ve mücerred dervişlerin Kalenderî eğilimlere sahip bulunduğunu düşündürmektedir.

Tekkenin, kuruluşundan XVIII. yüzyıla kadar uzanan dönemine ilişkin hemen hiçbir şey bilinmemektedir. T. Zarcone, Cemalettin Server Revnakoğlu'nun İstanbul Divan Edebiyatı Müzesi Arşivi'nde bulunan Hindiler Tekkesi'ne ait dosyasındaki bilgilerden ve tekkenin hazîresindeki mezar taşlarından hareketle XVIII. yüzyıldan tekkelerin kapatıldığı 1925'e kadar meşâyih listesini şu şekilde tesbit etmiştir: XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı anlaşılan Şeyh Türâbî-i Hindî, Şeyh Feyzullah Murtaza Efendi (ö. 1198/1783-84), Üsküdar Karacaahmet'te Misikinler Tekkesi Mescidi'nin arkasında gömülü olan Şeyh Hasan Efendi (ö. 1217/1802), aslen Hindistan'ın Murâdâbâd şehrinden olan ve

Açıkbaş lakabı ile tanınan Şeyh Abdullah Âgâh Efendi (ö. 1226/1811), Şeyh Hindî el-Hâc Hüseyin Efendi (ö. 1230/1815), Şeyh Hacı Ali Ömer Şah (ö. 1248/1832-33), Şeyh Seyyid Abdurrahman Efendi (ö. 1250/1834-35), Şeyh Esrar Şah (ö. 1250/1834-35), Şeyh el-Hâc Mâlî Şah Abdullah Hindî (ö. 1252/1836-37), Şeyh el-Hâc Ali Mahbûb Şah Efendi Dihlevî (ö. 1255/1839), Şeyh Hacı Ahmed Efendi (ö. 1286/1869-70), Horhor Baba olarak tanınan ve 1288'de (1871) tekkenin meşihatına getirilmesi çeşitli tartışmalara yol açan Şeyh Hindî el-Hâc İbrâhim Hakkı Efendi (ö. 1292/1875), Şeyh Fâzıl Ahmed Efendi, Fâzıl Ahmed Efendi'nin oğlu Şeyh Hasan Âşık (ö. 1323/1905), Fazıl Ahmed Efendi'nin diğer oğlu Şeyh Abdülaziz Efendi (ö. 1333/1915), Hindî Baba Şeyhi lakaplı Şeyh Abdullah Efendi, Afgan kökenli olan ve daha önce Üsküdar'daki Afganiler Tekkesi'nin meşihatını üstlenmiş bulunan Şeyh Hacı Mehmed Efendi ve son postnişin Şeyh Abdurrahman Riyâzeddin Bâbü Efendi b. Nâzîreddin el-Hindî (ö. 1966). Şeyh Riyâzeddin Bâbü Efendi, anayurdu olan Hindistan'ın tanınmış âlimlerinden Mevlânâ Muhammed İbrâhim'den hadis okumuş, tahsilini Kahire'deki Ezher ve Bağdat'taki Nu'mâniyye medreselerinde sürdürmüş, daha sonra Kudüs'te Bâbü'z-Zâhiriye yakınındaki Hindiler Tekkesi'ne (Tekyetü'l-Hunûd) şeyh olmuştur.

Nakşibendiyye'ye bağlı olarak faaliyete geçen Hindiler Tekkesi XVII. yüzyıl ortalarında Kâdiriyye'ye bağlanmış, XVIII. yüzyıl sonlarında tekrar Nakşibendiyye'ye intikal etmiş, XIX. yüzyılın başlarından itibaren de bu iki tarikat arasında birçok defa el değiştirmiştir. Revnakoğlu, XIX. yüzyılda tekkenin postuna oturan Kâdirî şeyhlerinin bu tarikatın Rezzâkiyye koluna bağlı olduğunu bildirmektedir. Tekkenin Kâdiriyye ile olan bağlantısı, adı geçen tarikatın Hindistan'daki yaygınlığı ve nüfuzu ile açıklanabilir. J. P. Brown, 1866'da İstanbul'da bulunduğu sırada Hindiler Tekkesi'nin mensupları arasında Kâdirîler'in yanı sıra Çiştîler'in, Kübrevîler'in, Ni'metullâhîler'in ve Kalenderîler'in de yer aldığını kaydetmekte, bu tesisin en azından XIX. yüzyılın Hint kökenli bütün dervişlerini çatısı altında barındırdığı anlaşılmaktadır. Tekkenin âyin günü XIX. yüzyıla ait kaynaklarda cuma olarak belirtilmiştir. Diğer taraftan Dahiliye Nezâreti'nin rûmî 1301 (1886) tarihli istatistik cetvelinde tekkede dört erkekle üç kadının ikamet ettiği, rûmî 1325 (1910) tarihli bir belgede de Maliye Nezâreti'n-